

Lausunto

07.09.2026

Asia: VN/20413/2026

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi annetun hallituksen esityksen (HE x/2026 vp) täydentämisestä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Rajavartiolaitoksen rikostiedustelulakihankkeen ensimmäisessä vaiheessa on valmisteltu muutokset, joiden on arvioitu olevan mahdollisia voimassa olevan perustuslain puitteissa. Kyseisen valmistelun seurauksena eduskunnalle annettiin 27.8.2026 hallituksen esitys Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi (HE 140/2026 vp).

Nyt lausunnolla olevassa esitysluonnoksessa on kyse Rajavartiolaitoksen uhkaperusteiseen rikostiedusteluun esitettävistä täydennyksistä, jotka ovat riippuvaisia Suomen perustuslain 10 §:n muuttamista koskevan hallituksen esityksen (HE 50/2026 vp) hyväksymisestä. Näiltä osin lausunnon antamista esityksestä vaikeuttaa se, että perustuslain muuttamista koskeva käsittely on eduskunnassa kesken eikä eduskunnan perustuslakivaliokunta ole vielä antanut mietintöään perustuslain muuttamista koskevasta hallituksen esityksestä, johon esityksen toimivaltuudet kytkeytyvät. Vielä käsittelyn tässä vaiheessa en näekään perustelluksi arvioida näiltä osin tarkemmin esitysluonnoksen suhdetta perustuslakiin tai yksityiskohtaisesti sen muutosesityksiä. Oikeudelliselta kannalta hedelmällistä arviointia suhteessa perustuslakiin voidaan tehdä perustuslain muuttamista koskevan mietinnön pohjalta.

Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 luvussa säädetään salaisista tiedonhankintakeinoista, joita käytetään Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseen taikka vaaran torjumiseen. Esityksessä ehdotetaan näihin toimivaltuuksiin täydennyksiä ilman kytköstä perustuslain 10 §:ään ehdotettaviin muutoksiin.

Salaisia tiedonhankintakeinoja koskevat säännökset ovat tyypillisiä sellaisia säädöksiä, jotka voivat herkästi joutua ristiriitaan kansalaisten perusoikeuksien kanssa. Esityksessä ehdotettavat uudet

salaiset tiedonhankintakeinot eli telekuuntelu, tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, sijaintitiedon hankkiminen, osallistuvan tietolähteen käyttö sekä paikkatiedustelu ja siihen liittyvä haltuunotto ja jäljentäminen ovat sellaisia tiedonhankintakeinoja, joilla voidaan puuttua merkittävässä määrinkin perusoikeuksiin. Esitysluonnos sisältääkin varsin kattavan jakson sen suhteesta perustuslakiin ja säätämisympäristöön.

Olen aiemmissakin lausunnoissani tuonut esille, että lähtökohtaisesti poliisille kuuluvien tehtävien ja toimivaltuuksien osoittaminen muulle viranomaiselle on poikkeuksellista ja edellyttää erityisiä perusteita (ks. esimerkiksi Rajavartiolaitoksen rikostiedustelusta 17.6.2026 antamani lausunto OKV/1440/21/2026). Perustuslakivaliokunta on katsonut, että poliisin käytössä olevien toimivaltuuksien kanssa samojen valtuuksien säätäminen muulle viranomaiselle ei välttämättä ole sopusoinnussa perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin kuuluvan välttämättömyysvaatimuksen näkökulmasta. Tämä tarkoittaa, että toimivaltuuksien epäsymmetria ei sellaisenaan ole perusoikeuksien rajoitusedellytysten vaatima painava yhteiskunnallinen tarve, joka perustelisi toimivaltuuksien välttämättömyyden (esim. PeVL 36/2024 vp, kpl 9 ja siinä viitatu lausunnot). Myös tässä esityksessä ehdotettujen muutosten tarpeellisuutta on arvioitava nimenomaan Rajavartiolaitoksen toiminnan kannalta kuten esityksessä on monissa kohdissa tehtykin. Näiltä osin suhdetta perustuslakiin koskevan jakson perusteluja voisi pyrkiä kuitenkin vielä terävöittämään. Pelkästään se, että ehdotettu toimivaltuus vastaa muiden viranomaisten toimivaltuuksia ei sellaisenaan riitä perusteeksi sille, että kyseinen toimivaltuus on välttämätön juuri Rajavartiolaitoksen tehtävissä.

Toisaalta on toki niinkin, että lainsäädännön tarkoituksenmukainen yhdenmukaisuus on tärkeää muun ohella PTR-viranomaisten (poliisi, Tulli, Rajavartiolaitos) yhteistyön onnistumiseksi eikä vakavan rikollisuuden torjumiseen tulisi jäädä lainsäädännössä tarpeettomia katvealueita. Vaikka arviointia tulee tehdä Rajavartiolaitoksen toiminnan näkökulmasta, valtiosääntöoikeudellisestikin merkityksellistä on myös se, millä tavoin esitettävät toimivaltuuksien laajennukset vastaavat muiden viranomaisten, ennen kaikkea poliisin, vastaavia toimivaltuuksia, ja mitä perustuslakivaliokunta on näistä mahdollisesti lausunut. Suhdetta perustuslakiin ja säätämisympäristöön koskevan jakson terävöittämistä olisi aiheellista pohtia myös tästä näkökulmasta. Säännöskohtaisissa perusteluissa vastaavuuksia poliisilain toimivaltuuksiin käsitelläänkin.

Valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävien jaosta (330/2022) annetun lain 3 §:n mukaan eduskunnan oikeusasiamiehelle keskitettäviin tehtäviin kuuluvat muun ohella Rajavartiolaitosta koskevat asiat, sekä salaista tiedonhankintaa, salaisia pakkokeinoja, siviilitiedustelua, sotilastiedustelua ja tiedustelutoiminnan laillisuusvalvontaa koskevat asiat. Tämän seurauksena Rajavartiolaitosta tai ylipäättään salaisia tiedonhankintakeinoja koskevia asioita ei kantelumenettelyssä pääsääntöisesti tule oikeuskanslerin laillisuusvalvonnan kohteeksi.

Yleisempänä huomiona tuon tässä yhteydessä kuitenkin esille, että rikostorjuntaa koskeva sääntely on muodostunut varsin laajaksi sääntelykehikoksi eri viranomaisille. Sääntelyn johdonmukaisuuden varmistamisen ja sääntelykokonaisuuden hahmottamisen kannalta tämä ei välttämättä ole selkein vaihtoehto. Sääntely-ympäristön selkeyttä ja kokonaisvaikutusten arviointia ei paranna myöskään se,

että eri PTR-viranomaisia koskevat osin samantyyppiset muutosehdotukset tulevat lausunnoille ja eduskunnan käsittelyyn erillisinä esityksinä ja eri aikoihin. Esityksissä niiden kiireellisyyttä on usein perusteltu järjestäytyneen ja muun vakavan rikollisuuden nopealla kehitymisellä, minkä torjuminen on kiistatta tärkeä ja hyväksyttävä peruste. Varsin toivottavaa kuitenkin olisi, että rikostorjuntaa ja tiedustelua koskevaa lainsäädäntöä tulisi tarkasteltua myös riittävän kokonaisvaltaisesti. Perustuslakivaliokunta on jo aiemmin todennut, että osittaismuutokset ovat omiaan vaikeuttamaan kokonaiskuvan saamista esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännöstä ja sen vaikutuksista. Valiokunnan käsityksen mukaan pakkokeinotoimivaltuuksien toimivuudesta, hyväksyttävyydestä ja välttämättömyydestä olisi syytä tehdä kattava selvitys (PeVL 98/2022 vp). Tämä valiokunnan kannanotto soveltuu mielestäni myös salaisia tiedonhankintakeinoja koskevien toimivaltuuksien osittaismuutoksiin.

Oikeuskansleri Janne Salminen

Esittelijäneuvos Juho Lehtimäki

Lehtimäki Juho
Oikeuskanslerinvirasto - Oikeuskansleri